

Наставном и научном већу

Филозофског факултета

Београд

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **„Губици припадника партизанског покрета са територије Југославије 1941-1945“**, коју предлаже кандидат **Драган Цветковић**, виши кустос Музеја жртава геноцида у Београду, слободни смо да поднесемо следећи

РЕФЕРАТ

Основни подаци о кандидату

Драган Цветковић је рођен 1969. године у Јагодини (тадашњем Светозареву). У месту рођења је завршио основну и средњу школу. Након одслужења војног рока, уписао је студије историје на Филозофском факултету у Београду. Дипломирао је 1995. године на катедри за Историју Југославије одбранивши дипломски рад *Југославија и Бугарска 1919-1935 у документима Централног пресбиороа*. На истом факултету је од школске 2007/08. године похађао студијски програм Докторских студија – модул Историја Југославије. Прво професионално радно искуство стекао је као професор историје у Филолошкој гимназији у Београду у школској 1995/96. години где је предавао ученицима друге, треће и четврте године. Од септембра 1996. године запослен је као кустос у Музеју жртава геноцида (Београд - Крагујевац). У Музеју руководи пројектом ревизије пописа "Жртве рата 1941-1945" из 1964. године. Такође учествује у прикупљању и обради грађе, дигитализацији и изради документационе базе Музеја и у приређивању изложби. Стручно звање вишег кустоса стекао је у Народном музеју у Београду 2008. године. Усавршавање у области прикупљања и обраде персоналних података страдалих у рату обавио је током три студијска боравака у Јад Вашему (Yad Vashemu) у Јерусалиму (Република Израел) у периоду од 1997. до 2004. године кроз радионице „Recording the names“. Области стручног интересовања колеге Цветковића превасходно су везане за период Другог светског рата у Југославији, посебно за

изучавање ратних губитака, геноцида, холокауста. У том контексту, истраживања колеге Цветковића усмерена су ка што прецизнијем утврђивању претрпљених губитака на микро плану (насеља и општине), али и ка утврђивању укупних губитака на простору југословенске државе у Другом светском рату. Основну одлику тих истраживања чини равномерно истраживање претрпљених губитака припадника партизанског покрета, страдање припадника Војске Краљевине Југославије, као и губитака које је претрпело цивилно становништво. Истраживања колеге Цветковића укључују и облике страдања цивилног становништва и припадника различитих антифашистичких покрета у концентрационим логорима.

Колега Цветковић се први пут огласио у српској историографији 2001. године („Osvrt na socijalno- ekonomsku strukturu stradalih u sistemu logora Jasenovac prema popisu iz 1964. godine“, *Istorija 20. veka* 1 / 2001, 99-105; „Concentration camp Jasenovac, April – November 1944. What is Dinko Sakic responsible for?“, *Jasenovac – Second international conference*, Vanja Luka 2001, 300-310) и од тада до данас у континуитету објављује резултате својих истраживања. Коаутор је монографије *Ljudski gubici Hrvatske 1941-1945. godine – pitanja , primeri, rezultati...*, Zagreb 2005. До сада је објавио 12 научних радова у часописима и 14 текстова у зборницима радова. Био је учесник више десетина научних скупова, симпозијума и конференција. У три наврата је био представник Музеја жртава геноцида у раду International Task Force for Holocaust Remembrance, Research and Educations делујући у оквиру радне групе Museum and Memorials.

Предмет и циљ докторске дисертације

Масовно страдање припадника сучељених покрета и цивилног становништва на простору Југославије у Другом светском рату није прецизно пописано нити систематично истражено. Ако је то и чињено, било је извођено под будним оком политичара и обојено идеолошким тумачењима. Раскорак између званичних података које су саопштавали људи политике и резултата до којих су долазили пописивачи био је до те мере велики да су пописи жртава били прекидани, а непотпуни резултати скривани од јавности. Ревизионистички удар на историографију, мотивисан интересима политике, а не науке, актуелизовао је и изнова релативизовао питање жртава у Другом светском рату. Промена „историографске перспективе“ носила је собом ново лицитирање са бројевима, што је додатно „замагљивало“ историјску свест савременика и подстицало друштвене сукобе. Из тих разлога основни је предмет докторске

дисертације колеге Цветковића био да што прецизније сагледа губитке партизанског покрета који је, после цивилног становништва, представљао другу групу по броју страдалих на територији Југославије у Другом светском рату. У питању је најорганизованији и војно и политички најактивнији покрет на простору Југославије који је у ратним годинама претрпео и велике губитке.

Хронолошке оквире теме одредило је трајање Другог светског рата на простору југословенске државе, а просторне територија целе Југославије. Предмет и циљ истраживања био је да се унутар тих хронолошких и просторних међаша идентификују основне фазе развоја покрета и изврши њихово упоређивање са учесталошћу страдања. У обављеном истраживању утврђивана је бројност страдалих припадника партизанског покрета у односу према посматраној територији по два предложена критеријума – месту страдања посматраном као делу Југославије (у складу са припадношћу југословенској краљевини, а после рата социјалистичкој Југославији) и као делу окупиране или анектиране територије (окупационе зоне, анектирана подручја, марионетске државе попут НДХ...). Предмет истраживања дефинисала је и намера кандидата да у мери у којој је то било могуће, истражи територијалну припадност страдалих (место рођења и живљења) и упореди је са местом страдања. Такође, предмет ове докторске дисертације је био да упоредним истраживањима односа страдалих припадника партизанског покрета према укупном броју страдалих, као и према броју страдалих цивила на датим територијама, одреди стварне жртве покрета који је у оквирима Другог светског рата на простору југословенске државе извео револуционарну смену власти и из рата изашао као победник.

Један од циљева докторске дисертације колеге Цветковића је био утврђивање структуре страдалих припадника партизанског покрета и њено упоређивање са структуром југословенског друштва као и самог покрета, како у целини, тако и у појединим деловима државе. Циљ истраживања се огледао и у намери да истраживачка пажња буде поклоњена времену страдања и месту страдања. У свакој области посматрања (социјална структура, национална структура, професионална структура, полна структура) губици партизанског покрета су упоређивати са укупним губицима у рату, што је такође био један од циљева које је колега Цветковић поставио на почетку истраживања. То важи и за компаративно посматрање начина страдања. Упоредним посматрањем страдања партизанског покрета на целом простору југословенске државе и у њеним деловима, утврђивањем и анализом времена, места и начина страдања,

националне, полне, старосне, социјалне структуре страдалих, докторска дисертација колеге Драгана Цветковића је дефинисала још један важан предмет и испунила подједнако важан циљ истраживања – боље сагледавање самог покрета, његове природе, структуре, улоге, поднетих жртава, активности, стеченог легитимитета.

Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Истраживања колеге Цветковића заснивала су се на више научних хипотеза. Неке од њих проистицале су из саме чињенице да попис жртава Другог светског рата никада није окончан (од даљег рада се одустало 1966. године када је било извршено само 55-59% пописа) и да је страдање припадника партизанског покрета износило преко 27% укупно страдалих на територији југословенске државе у Другом светском рату.

Кандидат је пошао од претпоставке да су припадници партизанског покрета страдали на целој територији некадашње југословенске државе. Једна од његових хипотеза је била да страдање припадника партизанског покрета није било подједнако у свим деловима Југославије, већ да постоје значајне разлике од републике до републике. Такође је важна претпоставка кандидата била да национална структура страдалих припадника партизанског покрета није одговарала националној структури становништва у Краљевини Југославији. То исто важи и за друге испитиване структуре становништва.

Подела Југославије и креирање нове државе коју су окупатори спровели, створила је више територијалних целина, различитих величина, са различитим бројем становника (као и њихове националне структуре) и различитим правним статусима. Претпоставка је кандидата да је развој партизанског покрета на њима био подложен утицају више фактора, па да отуда није било равномерности, како у развоју оружаних борби, тако ни у страдању припадника партизанског покрета. Хипотеза кандидата била је и да је највише припадника партизанског покрета страдало на простору који је био оивичен границама НДХ, као и да је по националном саставу највише страдало припадника српског народа.

Различити положаји у којима су се нашли народи Југославије (од бруталне репресије над неким од њих до готово неприметне окупације, или чак привилегованог положаја) утицали су и на развој партизанског покрета међу њима, нарочито у вишенационалним срединама где је рат продубио међунационалне антагонизме који су

од раније постојали. Хипотеза кандидата била је да се неки од народа покрету прикључују масовно, док других нема у значајнијем броју све до 1944. године када исход рата постаје изванредан. Такође, претпоставка са којом су отпочела ова истраживања била је да и у оквиру истог народа постоје разлике у проценту страдања у зависности од територије са које потичу припадници партизанског покрета.

Метод истраживања

У изради докторске дисертације колега Цветковић је превасходно користио метод историјске науке који подразумева развијен хеуристички поступак, критички однос према сабраним изворима и литератури, аналитичко-синтетички приступ реконструкцији историјских догађаја, појава и процеса, допадљиву експозицију. На тај начин успешно је одређен историјски контекст без кога се страдање припадника партизанског покрета не би могло разумети, а још мање објаснити. Сама тема је од кандидата захтевала овладавање методолошким поступцима и техникама посебно развијеним у другим хуманистичким и друштвеним наукама. То посебно важи за квантитативни метод који је у овом истраживању успешно коришћен. У обради материје аутор се определио за метод персоналне идентификације страдалих (анализа доступних персоналних података и њихово обједињавање ради добијања укупних бројева). Такав приступ, који се данас доминантно употребљава у свету, али код нас још није примењен на овако обимним истраживањима, не даје коначне резултате (бројеви страдалих су проистекли из утврђивања имена страдалих, што је свакако мање у односу на укупни број страдалих), али омогућава најпрецизније сагледавање унутрашњих структура страдалих. Примена аналитичких техника, карактеристичних за метод историјске науке, омогућила је колеги Цветковићу да у потпуности сагледа расположиву грађу и тако укаже на бројне аспекте страдања припадника партизанског покрета. На исти начин је указано и на шири контекст општег страдања у Другом светском рату на простору југословенске државе, унутар кога је посматрано и страдање припадника партизанског покрета. Коришћење комбинованих методолошких поступака омогућило је кандидату да информације добијене из архивске грађе, штампе, периодике и литературе посматра кроз три основне димензије страдања – простор, време, људи, од којих је свака исказивала значајну променљивост (историчност). На тај начин добијена је изузетно рељефна, вишеслојна и убедљива слика страдања припадника партизанског покрета.

Анализе и закључци до којих је колега Цветковић досегао у својим истраживањима превасходно су резултат рада на необјављеној архивској грађи похрањеној у Архиву Југославије (попис „Жртве рата 1941-1945“) и Музеју жртава геноцида (фонд „Жртве рата 1941-1945“ и база података „Ж.Р. 1941-1945“). У питању је документација за коју је сама Комисија за попис 1966. закључила да није потпуна (обухвата од 56 до 59%) и на коју је стављена забрана коришћења. Почетком 90-их је забрана укинута и отпочео је процес ревизије пописа, од 1992. је започео процес дигитализације података, иницирана су нова истраживања на прикупљању података о страдалим у Другом светском рату (то је број страдалих увећало за преко 10%). Уз коришћење архивске грађе у раду је коришћена објављена грађа (Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа – 40 томова, резултати пописа становништва и демографски подаци – 12 томова, Сабрана дела Ј.Б. Тита – 18 томова, остала обрађена грађа – 9 томова), штампа и периодика, мемоарска, правна, војна, историографска литература и публицистика (223 + 35). У питању је грађа и литература различита по типу и по садржају.

Опис и садржај докторске дисертације

Поред уводних напомена, закључка и списка коришћених извора и литературе, структуру докторске дисертације колега Драгана Цветковића чини једанаест тематско-хронолошких целина (поглавља).

У уводним деловима рада кандидат се критички одредио према теми својих истраживања. Указао је на малу научну вредност података и процената који се данас могу наћи у литератури која се бави тим питањем и потребу да питање губитака партизанског покрета буде целовито сагледано и истражено. У складу са тим вредновао је постојећу литературу и указао на значај, али и мањкавости, контроверзе и парадоксе уочљиве у постојећој литератури и доступној архивској грађи (осебно у пописима жртава рата и разлозима за доношење забрана о њиховом објављивању). У мери у којој је то било потребно кандидат је у уводним деловима докторске дисертације образложио територијалну дезинтеграцију југословенске државе, скренуо пажњу на карактер Другог светског рата на простору југословенске државе, проговорио о значају партизанског покрета, назначио фазе кроз које је пролазио. Посебну пажњу је посветио образложењу методологије коришћене приликом израде докторске дисертације и тешкоћама које су пратиле истраживање.

У прва два поглавља докторске дисертације обрађено је страдање припадника партизанског пократа на територији анектираној и окупираној од Немачке („Партизански покрет са територије анектиране од стране нацистичке Немачке“ /стр. 27-70/ и „Партизански покрет са територије окупиране од стране Немачке“ /стр. 70-172/). Важно је напоменути да је методолошки поступак примењен у наведеним поглављима колега Цветковић доследно примењивао и у осталим поглављима докторске дисертације. У наредна три поглавља докторске дисертације обрађени су губици партизанског пократа на територији окупираној или анектираној од стране фашистичке Италије („Партизански покрет на територији анектираној од Италије“ /стр. 173-262/, „Партизански покрет са територије Црне Горе под италијанском управом“ /стр. 263-339/, „Партизански покрет са територије припојене Великој Албанији“ /стр. 340-421/). У шестом поглављу докторске дисертације обрађени су губици партизанског покрета на територији Независне Државе Хрватске („Партизански покрет на територији НДХ“ /стр. 422-563/). Наредна два поглавља докторске дисертације колега Цветковића односе се на страдање и жртве партизанског покрета на простору анектираном од стране Бугарске и Мађарске („Партизански покрет са територије анектиране од Бугарске“ /стр. 564-645/ и „Партизански покрет са територије анектиране од Мађарске“ /646-726/). У деветом, десетом и једанаестом поглављу докторске дисертације дат је биланс страдања припадника партизанског покрета у ратом подељеној Југославији (анектирани делови, окупиране територије, протекторат, новоформирана нацистичка творевина), деловима југословенске државе према административној подели из 1945. године и на територијама које су припадале Краљевини Италији, а дефинитивно припојене Југославији 1945. године (стр. 727-961, 962-1103 и 1104-1129).

Примењујући исти методолошки приступ колега Цветковић је у свим наведеним поглављима осмислио и реализовао исту структуру излагања. На почетку сваког поглавља прецизно је одредио територију коју посматра, било да је била окупирана, анектирана, издвојена у оквиру посебног протектората (Велика Албанија) или организована као квази-нацистичка држава (НДХ). Користећи доступне изворе (пописе становништва и статистичке годишњаке) презентовао је структуру становништва у тренутку избијања рата, указао на постојећа насеља, њихову величину и распрострањеност, идентификовао број страдалих припадника партизанског покрета у њима. Колега Цветковић је истражио заступљеност становништва према регионалној припадности и утврдио насеља у којима је било страдања цивилног становништва и

страдалих припадника партизанског покрета. На тај начин, ово истраживање је потврдило хипотезу о распрострањености партизанског покрета у свим деловима југословенске државе, али и показало у којој је мери наравномерност била једна од основних карактеристика рата на простору Југославије. Истраживање је такође показало да рат није подједнако погађао све делове територије југословенске државе, да револуција није била „симетрична“ и да у покрету који ју је извојевао сви нису подједнако страдали. На тај начин, ово је истраживање дефинитивно допринело одбацивању једне дугоопстајуће митологије, али се супротставило и настојањима која теже да глорификују само жртве са појединог простора. Уз стално компарирање истраживањима добијених података докторска дисертација колеге Цветковића је дала веома прецизну регионалну слику страдања (на нивоу региона, окупираних и анектираних делова територије, у оквирима на крају рата дефинисаних југословенских република).

У докторској дисертацији колеге Цветковића посебно су обрађени подаци који се тичу године страдања и националности страдалих. У тим деловима текста постале су додатно видне фазе кроз које пролази партизански покрет (успони и падови), како на општем југословенском, тако и на регионалном нивоу (од области до области у складу са њеним статусом анектиране, окупиране или политички организоване територије као протектората или квази државе). Утврђена је динамика страдања и дати губици према територијалној припадности чланова партизанског покрета, исказани према години страдања. И та истраживања су показала неравномерност карактеристичну за југословенски простор у рату (нпр. само у оквирима Србије уочавају се разлике у броју страдалих од региона до региона, које прекорачују преко 2,5 пута). Подједнако су важни и подаци о националној структури страдалих, националној структури страдалих према години страдања, националној структури страдалих према региону из кога потичу, у коме су страдали и години страдања.

Постојећу слику рата који презентује докторска дисертација колеге Драгана Цветковића додатно усложњавају подаци о старосној структури страдалих припадника партизанског покрета (идентификовано је више старосних категорија – до 14 година старости, од 15 до 24, од 25 до 34, од 35 до 44, од 45 до 54, од 55 до 64, преко 65 година старости). Наведени подаци се презентују према месту (региону) са кога потичу, месту страдања и години страдања и тако се добија динамика страдања припадника партизанског покрета према старости (узрасту). У тим деловима докторске дисертације

компарирана је старосна и национална структура страдалих, што такође најдиректније обогаћује постојећа знања о рату, учешћу појединих југословенских народа у њему и структури самог партизанског покрета.

Као тематска целина за себе могу се посматрати они делови докторске дисертације у којима је кандидат обрадио професионалну структуру страдалих припадника партизанског покрета. Извршивши прецизно одређење посматране професионалне структуре (пољопривредници, радници, привредници, ученици и студенти, службеници, издржавана лица, незапослени) кандидат је показао страдање према години страдања и години старости, утврдивши и на том плану динамику страдања припадника партизанског покрета. Упоредо са тим компарирао је постојеће податке и утврдио професионалну структуру страдалих према регионалној припадности и националности. И ти делови текста су сазнајно сасвим нови и најдиректније обогаћују наша постојећа знања о рату, страдању друштвених група, социјалној структури партизанског покрета.

Истраживања колеге Цветковића указала су и на полну структуру страдања припадника партизанског покрета, као и на одступања у тој структури карактеристична за поједине регионе земље и године рата. Истражена је полна структура страдалих припадника рата према години страдања. Утврђена је динамика страдања према полу. Посебно је обрађено страдање женског дела популације према регионалној припадности и територи на којој је изгубљен живот. Истраживање је резултовало значајним подацима о националној структури женског дела популације страдалих припадника партизанског покрета. Прецизно је одређена старосна структура страдалих партизанки, као и њихова професионална структура.

Место и начин страдања припадника партизанског покрета (погинули, убијени, умрли, нестали...) такође се, после истраживања која је обавио колега Цветковић, јасније сагледавају. Компарирањем прибрране и обрађене изворне грађе дошло се до важних чињеница о месту страдања према години страдања, територији са које потичу, професионалној, националној, старосној, полној структури.

У докторској дисертацији колеге Цветковића посебно је истражен однос страдалих цивила и припадника партизанског покрета у Другом светском рату. Утврђена је динамика страдања обе посматране категорије. Пажња је посвећена

регионалној припадности страдалих и месту страдања, националној структури страдалих, полној структури, професионалној структури, укупном билансу страдања.

У закључним разматрањима (стр. 1.130-1.188) колега Цветковић је настојао да још једном упореди све најважније истраживањима досегнуте резултате. Тежња каднидата да буде што прецизнији, а његов истраживачки резултат што квалитетнији, омогућила је да сада имамо јасан увид у број насеља у којима су постојали и страдали припадници партизанског покрета, националну структуру страдалих, динамику страдања по националности, националност страдалих према години страдања, старосну структуру страдалих, старосну структуру према години страдања, старосну структуру према националности страдалих, професионалну структуру страдалих, професионалну структуру према години страдања, професионалну структуру према националној припадности страдалих, полну структуру страдалих (мушки и женски део популације), полну структуру према години страдања, полну структуру страдалих према националној припадности, професионалну структуру страдалих према полу и времену страдања, место страдања, начин страдања (погинули, убијени, умрли, нестали). Истраживање је резултирало утврђивањем динамике страдања по годинама и компарирањем бројева страдалих цивила и припадника партизанског покрета према времену страдања, месту страдања, начину страдања, полу, годинама, професионалном опредељењу, националности... Резултати до којих је колега Цветковић досегао руше бројне стереотипе присутне у историографији Прецизно утврђивање бројева и процената страдалих, компарирање доступних података у циљу досезања до поузданих закључака, допадљиви графички језик исказа, само су неке од карактеристика које одликују ову у свим сегментима оригиналну докторску дисертацију и чине је посебном. Слободни смо да назначимо да докторска дисертација колеге Цветковића садржи 642 табеле и 660 графикона које је кандидат сам израдио, што додатно говори о егзактности постигнутог резултата, рационалности која прати анализе и закључке кандидата, уложеном истраживачком и интелектуалном труду. У укупном броју страдалих припадника партизанског покрета који доноси докторска дисертација колеге Драгана Цветковића садржана је ратна историја, како Србије и Срба, тако и других области и народа који су чинили делове и становништво југословенске државе и Југославију као територијалну и државну целину.

Анализе и закључци које колега Цветковић саопштава у докторској дисертацији изведени су на броју од 173.549 страдалих припадника партизанског покрета и 456.078

страдалих цивила. Иако ти бројеви нису коначни, примењени метод омогућава трајну вредност резултата исказану у процентима. Неке од њих, које говоре о природи рата и карактеру истраживаног покрета наводимо. Истраживања су показала да су припадници партизанског покрета страдали у 71,80% свих насеља у Југославији и чак 85,34% свих насеља у Окупираној Србији, што говори о распрострањености покрета и његовом југословенском карактеру. Показало се да је у устанку и првој ратној години страдало 4,22% свих у рату страдалих партизана, а у пет месеци 1945. године 28,44% свих страдалих припадника партизанског покрета. Половину свих страдалих чинили су партизани са простора НДХ, од чега претежно они са територија на којима живи српски народ (губитци на Банији, Кордуну, Лици, Босанској крајини већи су 2,60 пута од губитака покрета у другим деловима НДХ). Српски народ је чинио окосницу партизанског покрета на простору НДХ у прве три године рата (у том периоду страдало 70,06% свих страдалих на Кордуну, 70,03% на Банији, 69,12% у Босанској крајини, 61,68% у Лици). Устанак је био најразвијенији у Окупираној Србији, Црној Гори и на простору НДХ где је страдало 91,03% свих страдалих припадника покрета у 1941. години. У 1942. и 1943. години највише партизана је страдало на простору НДХ где су и вођене најжешће борбе (готово 2/3 од свих страдалих у том периоду страдало је у Босни и Херцеговини, Банији, Кордуну, Лици). Партизани са простора Окупиране Србије чинили су 53,75% свих страдалих припадника покрета у 1945. години. Представници српског народа чинили су 3/5 страдалих припадника партизанског покрета (60,03%, а заједно са онима који ће после 1945. бити по националности означени као Црногорцима чак 64,66%). Њихово страдање је било за 1,83 пута веће од укупног страдања свих других народа Југославије (бројчано страда 3,29 пута више Срба него Хрвата, 7,79 пута више него Словенаца, 16,12 пута више него Муслимана, 28,77 пута више него Македонаца припадника партизанског покрета). Страдање припадника српског народа у партизанском покрету на простору НДХ било је 2,1 пута веће од њиховог присуства у становништву те територије. Међу страдалим припадницима партизанског покрета у устанку Срби су чинили 4/5 свих страдалих, а у средини и на крају рата 3/5. У Другом светском рату на простору Југославије, када је партизански покрет у питању, највише је страдала старосна група од 15 до 24 године старости (57,25% свих страдалих). Готово 83,71% свих страдалих партизана био је млађи од 35 година, а 94,47% од 45 година старости. Млађи од 25 година чине 61,66% страдалих припадника партизанског покрета у 1945. години. По професионалној структури они који су живели на селу и издржавали се од земљорадње чинили су 3/5

страдалих припадника партизанског покрета (70,06% у Окупираној Србији). Жене су чиниле 5,48 % страдалих припадника партизанског покрета. У прве три године рата страдало је 58,41% свих страдалих партизанки. Готово $\frac{3}{4}$ страдалих партизанки потицало је са територије НДХ (71,66%). По националности 68,36% страдалих партизански припадало је српском народу (са страдлим Црногоркама 72,50%). Од укупно страдалог цивилног становништва Срби чине 61,63% и њихово је страдање 1,49 пута веће од њиховог учешћа у укупном уделу становништва. У укупно страдалим на простору НДХ Срби су чинили 67,28% и то је било 2,1% вше од њиховог присуства у укупном становништву те нацистичке творевине. Од укупно страдалих цивила српске националности на простору НДХ је страдало 78,59%... Већ ови наведени подаци говоре у којој је мери докторска дисертација колеге Драгана Цветковића виђење Другог светског рата и партизанског покрета учинила прецизнијим и поузданијим.

Постигнути резултати и научни допринос

Докторска дисертација колеге Драгана Цветковића представља допринос историографији Србије и Југославије по више основа. У домаћој историографији до сада не постоји пуно радова који су се на одговарајући начин бавили проблемом страдања становништва уопште, па ни страдањем припадника партизанског покрета. У дисертацији се први пут користи метода персоналне идентификације страдалих на већем узорку. Коришћење ове методе пружа могућност дубљег сагледавања структуре страдалих припадника партизанског покрета. Новина у раду је посматрање страдања припадника покрета према окупационим подручјима и касније насталим републикама, а њихово страдање се посматра као део укупног страдања становништва Југославије и њених делова. На тај начин ово се истраживање супротставља покушајима некритичке и ваннаучне ревизије историје Другог светског рата на простору југословенске државе. Једна од битних одлика рада је компаративност којом сагледава све сегменте страдања припадника партизанског покрета, како у временском и просторном оквиру, тако и у оквирима националне, полне, старосне и социјално-економске структуре страдалих припадника, као и у начину њиховог страдања. Трагајући за одговором на питање колики су претрпљени губитци партизанског покрета, ово истраживање је дало и прецизне одговоре на читав низ других истраживачких питања попут утврђивања времена, места и начина страдања, националности, старосног доба, пола,

професионалне структуре страдалих, територије са које су потицали. На тај начин прецизније је сагледана у целини и парцијално (по деловима земље) структура партизанског покрета, његова масовност, специфичности.

Имајући све наведено у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наше позитивно стручно мишљење о докторске дисертације **„Губици припадника партизанског покрета са територије Југославије 1941-1945“**, колеге Драгана Цветковића, вишег кустоса у Музеју жртва геноцида из Београда, и одобри јавну одбрану на којој би чланови комисије изнели своје појединачне примедбе и сугестије.

У Београду

С поштовањем

01.07.2016.

Др Милан Ристовић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду

Др Милан Терзић, научни сарадник,
Институт за стратегијска истраживања

Др Мира Радојевић, ванредни професор,
Филозофски факултет у Београду

Др Александар Животић, доцент
Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду
(ментор и писац реферата)

